

GİF Bilgi Notu

Irak'ın Jeopolitik Önemi ve Türkiye'nin Stratejik Zorunluluğu

Büyükelçi (E) Selim Karaosmanoğlu

Irak, Türkiye'nin stratejik çevresinde son derece kritik bir konuma sahiptir. Geniş hidrokarbon rezervleri, Türkiye'ye coğrafi yakınlığı ve Körfez ile Akdeniz arasında doğal bir koridor işlevi görmesi, Türkiye'nin bölgesel bağlantısallık ve enerji güvenliği vizyonu açısından Irak'ı vazgeçilmez bir unsur haline getirmektedir. Ancak bu yapısal gerçeğe rağmen, Türkiye'nin Irak politikası tarihsel olarak istikrarlı bir çizgiye oturamamış; çoğu zaman güvenlik odaklı refleksler ile sınırlı ekonomik ilişkiler arasında gidip gelmiştir.

Ankara'nın Irak'ın toprak bütünlüğüne ve egemenliğine yönelik resmî taahhüdü tutarlı kalmıştır. Ancak politikanın uygulanması her zaman kapsamlı ve uzun vadeli bir stratejiyi yansıtmamıştır. On yıllardır süren çatışmalar, yaptırımlar ve yönetimdeki parçalanma Irak'ın iç istikrarsızlığını derinleştirmiş; bu durum sürdürülebilir bir ilişki kurulmasını güçleştirmiştir. Bununla birlikte, değişen bölgesel bağlam, mevcut durumda Türkiye'ye dar ama kritik bir yeniden ayarlama penceresi sunmaktadır.

Bölgesel Riskten Stratejik Fırsata

ABD-İsrail askerî koalisyonu ile İran İslam Cumhuriyeti arasındaki gerilimin artması ve başta Hürmüz Boğazı ile Bab el-Mendeb Boğazı olmak üzere deniz geçiş noktalarının kırılganlığının giderek belirginleşmesi, mevcut enerji ve ticaret yollarının ne kadar hassas olduğunu ortaya koymuştur. Bu ortamda Irak'ın kara bağlantıları açısından taşıdığı potansiyel stratejik önem kazanmaktadır. Türkiye açısından mesele yalnızca güzergâh çeşitlendirmesi değildir; aynı zamanda Türkiye'nin, Avrasya ve Orta Doğu'da şekillenen yeni tedarik zincirlerinde vazgeçilmez bir nokta olarak konumlanmasıdır.

Irak'ın güvenilir bir koridora dönüştürülmesi iki yönlü bir yaklaşım gerektirir: Bir yandan mevcut enerji akışlarının istikrara kavuşturulması, diğer yandan Irak'ı Türkiye'nin lojistik altyapısı ve sanayi ekosistemleriyle daha sıkı biçimde bütünleştirecek yeni altyapı yatırımlarının hayata geçirilmesidir.

Stratejik Dayanaklar Olarak Enerji Koridorları

Bağdat'ın, Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile varılan geçici düzenlemeler de dâhil olmak üzere, Kerkük-Ceyhan boru hattı üzerinden petrol ihracatını yeniden başlatmaya yönelik son girişimleri, âtl kapasitenin yeniden devreye alınması konusunda daha pragmatik bir yönelime işaret etmektedir. Basra'daki güney sahalarını Irak'ın "Stratejik Boru Hattı" ağı üzerinden kuzeydeki ihracat güzergâhlarına bağlama planları da Akdeniz'e doğrudan erişim sağlama hedefini ortaya koymaktadır. Basra Gaz Şirketi tarafından işletilen Rumaila ve Zubayr'daki önemli gaz kaynakları

ile LNG potansiyelinin de Irak makamlarının gelecekte planladığı tedarik hatları kapsamında değerlendiriliyor olması mümkündür.

Türkiye açısından stratejik hedef net olmalıdır: Türkiye yalnızca bir transit ülke olarak kalmamalı; ulaştırma, depolama, işleme ve dağıtım işlevlerini bir araya getiren bir lojistik ve enerji **orta akış merkezi** (midstream hub) olarak konumunu pekiştirmelidir. Bu da boru hattı entegrasyonu, kapasite artırımı ve düzenleyici çerçevelerin karşılıklı uzun vadeli çıkarlarla uyumlu biçimde gelişmesini sağlamak için Irak makamlarıyla etkin ve ileriye dönük bir iş birliğini gerektirir.

Enerjinin Ötesinde: Bağlantısallık Paradigması

Dar bir biçimde yalnızca hidrokarbonlara odaklanan bir yaklaşım yeterli olmayacaktır. Asıl ihtiyaç, enerji, ticaret ve ulaştırmayı birbirine bağlayan daha geniş bir bağlantısallık çerçevesidir. “Kesintisiz tedarik zinciri” kavramı Türkiye’nin bu kapsamdaki politikasına yön veren temel ilke olmalı; boru hatları demiryolları, karayolları ve sınır altyapısıyla birlikte düşünülmelidir.

Bu çerçevede, Ovaköy sınır kapısı ve Nusaybin'den Irak'a doğrudan uzanması planlanan demiryolu hattı gibi uzun süredir geciken girişimler teknik projeler olarak değil, stratejik öncelikler olarak ele alınmalıdır. Bu yatırımlar dayanıklılığı artıracak, darboğazları azaltacak ve karşılıklı ekonomik bağımlılığı derinleştirecektir.

Kalkınma Yolu Projesi: İmkânlar ve Eksiklikler

Bu yönde önemli bir adım, Türkiye, Irak, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından 23 Mart 2024'te Bağdat'ta imzalanan mutabakat zaptıyla resmiyet kazanan **Kalkınma Yolu Projesi** çerçevesinde atılmıştır. Proje, Irak'ın Basra/Fav Limanı'nı Türkiye sınırına bağlayan, 1.200 kilometrelik çok modlu bir ulaştırma koridoru öngörmektedir. Böylece Körfez'den Avrupa'ya uzanan ve Süveyş Kanalı ile Bab el-Mendeb Boğazı gibi geleneksel darboğazları aşan doğrudan bir güzergâh oluşturulması hedeflenmektedir.

Tahmini maliyeti 20 milyar dolar olan Kalkınma Yolu Projesi, bölgesel ticaret dinamiklerini yeniden şekillendirme ve Türkiye'yi merkezi bir lojistik üs olarak konumlandırma potansiyeline sahiptir. Girişim stratejik açıdan sağlam bir zemine otursa da önemli belirsizlikler varlığını sürdürmektedir. Türkiye'nin proje içindeki işlevsel rolü —özellikle bir orta akış ve terminal merkezi olarak konumu— henüz net biçimde tanımlanmış değildir.

Başlıca soru işaretleri şunlardır:

- Akdeniz terminal altyapısının entegrasyonu,
- Türk Boğazları üzerinden geçiş düzenlemeleri,
- Üçüncü ülke yatırımcılarıyla koordinasyon,
- Irak'ın ulaştırma ağının kendi iç bütünlüğü.

Bu konularda netlik sağlanmadığı takdirde, projenin jeopolitik potansiyelinin altında kalma riski bulunmaktadır.

Türkiye İçin Politika Öncelikleri

Türkiye'nin Irak'ın jeopolitik öneminden tam anlamıyla yararlanabilmesi için daha sistematik ve ileriye dönük bir yaklaşım benimsemesi gerekmektedir:

- **Irak ile ikili koordinasyon kurumsallaştırılmalıdır.** Enerji, ulaştırma ve ticaret entegrasyonuna odaklanan üst düzey stratejik mekanizmalar oluşturulmalıdır.
- **Altyapı uyumu önceliklendirilmelidir.** Boru hattı, demiryolu ve karayolu yatırımları tek bir bağlantısallık ekosisteminin parçaları olarak planlanmalıdır.
- **Türkiye'nin Kalkınma Yolu Projesi içindeki orta akış merkezi rolü netleştirilmelidir.** Bu rol özellikle depolama, işleme ve dağıtım kapasiteleri bakımından somutlaştırılmalıdır.
- **Çok taraflı sahiplenme teşvik edilmelidir.** Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerini de kapsayan, ekonomik karşılıklı bağımlılığı ve risk paylaşımını güçlendiren bir çerçeveye geliştirilmelidir.
- **Güvenlik ile ekonomi arasında denge kurulmalıdır.** Meşru güvenlik kaygılarının uzun vadeli ekonomik ve jeopolitik fırsatların önüne geçmesine izin verilmemelidir.

Sonuç

Irak artık yalnızca dönemsel ve reaktif politika tercihleri çerçevesinde ele alınacak bir komşu ülke değil; Türkiye'nin daha geniş bölgesel vizyonunun stratejik eksenlerinden biridir. Enerji güvenliği kaygılarının, değişen ticaret güzergâhlarının ve bölgesel jeopolitik belirsizliğin bir araya gelmesi, Türkiye açısından hem aciliyet hem de fırsat yaratmaktadır.

Türkiye tarafından bağlantısallık, karşılıklı bağımlılık ve stratejik öngörü üzerine inşa edilecek tutarlı ve çok boyutlu bir Irak politikası, yalnızca ikili ilişkileri güçlendirmekle kalmayacak; aynı zamanda bölgenin ekonomik coğrafyasını da yeniden şekillendirme potansiyeli taşıyacaktır. Ankara açısından esas mesele, tepkisel politikalardan aktif ve stratejik bir yaklaşıma kararlı biçimde geçiş yapmaktır.